

društvene grupe: nacije kao posebne društvene grupe, porodicu, društvene klase, birokraciju kao poseban društveni sloj u suvremenim društvima, političke stranke i lokalne zajednice.

Četvrti i peti dio, po sadržaju su mnogo kraći od prethodnih. Oni su u knjizi novo gradivo.

U četvrtom dijelu na desetak strana govori se o *društvenoj pokretljivosti*. Autor navodi pojam i vrste društvene pokretljivosti, iznosi tipove migranata i posljedice migracija, te tipove i posljedice socijalne pokretljivosti.

U petom dijelu autor se osvrće na pitanje *društvenog razvoja* razlikujući pristup suvremene nemarksističke sociologije o mijenjanju društva od pristupa marksističke teorije o društvenom razvoju. U obradi ove druge teorije najprije analizira pokretačke snage društvenog razvoja pri čemu polazi od Marxova »Priloga kritici političke ekonomije«. Zatim govori o društvenim revolucijama, o konfliktima kao faktorima društvenih promjena i na kraju o suvremenoj industrijskoj revoluciji ističući kako tehnički progres automatizacijom pridonosi novoj tehnološkoj organizaciji proizvodnje.

Knjizi je priložen *predmetni registar* i *registar imena* što, također, obogaćuje ovo novo izdanje.

Sama činjenica da neko djelo doživljava devet izdanja u relativno kratkom vremenu indicira na njegovu vrijednost. Doduše, kod djela udžbeničkog tipa, kao što je ovo Goričarovo, na čestinu izdavanja mogu utjecati i drugi faktori. No, opseg knjige, sistematizacija gradnje neprekidna težnja u tekstu da se u obradi pojedinih tema daje što preciznij misao a da se uz to nastoji iznijeti i što širi dijapazon obrada dotične misli od različitih autora, dovoljno svjedoče o kvaliteti knjige.

Pažljivi čitatelj odmah će primijetiti autorov trud da jasno ukaže na razlike shvaćanja kojemu je ishodište građansko društvo, dakle na razlike nemarksističkog poimanja društva od marksističkih shvaćanja. Ali Goričar ne ostaje tek pri navođenju jedne ili druge misli nego svaku misao dijalektičkom metodom stavlja u odnos prema općim znanstvenim principima. Poglavljima kao što je »*Društvena svojina i samupravljanje*« i »*Društveno-ekonomska formacija socijalizma*« on u knjigu unosi vrijedan teorijski prilog iz suvremene društvene prakse.

Goričarova »*Sociologija*« u svom posljednjem ruhu ostavlja dojam upotunjene mada još uvijek ne u svim svojim dijelovima na jednak način i u istoj mjeri dorađene knjige.

Stjepan Dolenc

Aleksandar Todorović

SOCIOLOGIJA MASOVNIH KOMUNIKACIJA

Predmet i odnos prema drugim sociološkim disciplinama

»*Gradina*«, Niš 1974, 252 + 20 stranica

U okviru biblioteke *Znanje*, izdavačko poduzeće »*Gradina*« izdalo je knjigu Aleksandra Todorovića *Sociologija masovnih komunikacija* (radni naslov: »*Predmet i odnos prema drugim sociološkim disciplinama*«). Osnovna namjena knjige kako autor ističe u *Predgovoru*, jeste »*zadovoljenje nastavnih potreba*« studenata. Knjiga je i nastala na temelju predavanja koja je autor održao studentima »*prve i druge generacije sociološke grupe Filozofskog fakulteta u Nišu*«.

Autor je knjigu podijelio u slijedećih sedam poglavlja: *Konstituisanje sociologije masovnih komunikacija*, *Predmet sociologije masovnih komunikacija*, *Osnovne kategorije sociologije masovnih komunikacija*, *Sociologija masovnih komunikacija i osnovne sociološke kategorije*, *Sociologija masovnih komunikacija i masovna kultura*, *Sociologija masovnih komunikacija i sociologija saznanja*, te *Sociologija masovnih komunikacija i sociologija umjetnosti*. Ovako formulirana poglavlja knjige ukazuju nam, s jedne strane, na osnovne relacije u kojima autor izlaže građu, te, s druge, na potrebu daljnjeg teorijski i metodologijski studioznijeg proučavanja osnovnih problema iznešenih u ovoj knjizi.

U prvom poglavlju autor govori o nastanku i odnosu znanstvene spoznaje i društvene prakse, pojavama koje su prethodile masovnim komunikacijama, genezi sredstava masovnih komunikacija, te o elementima i metodologijskim shvaćanjima u sociologiji masovnih komunikacija.

U drugom poglavlju Todorović razmatra predmet sociologije masovnih komunikacija. Analizirajući znanost o publicis-

tici, sociologiju filma, radija i televizije, iznosi stavove nekih autora (posebno Friedmanna, Mertona i Morena) o masovnim komunikacijama. Autor daje i vlastitu širu definiciju predmeta sociologije masovnih komunikacija: »Sociologija masovnih komunikacija proučava uzajamno dejstvo između sistema masovnih komunikacija i strukturalnih i strukturalnih elemenata društvene stvarnosti« (str. 48).

Treće poglavlje je posvećeno osnovnim kategorijama sociologije masovnih komunikacija, u kojemu Todorović analizira pojmove društvene strukture (njezinu definiciju i Mertonovo shvaćanje društvene strukture), pojam sistema informacija i komunikacija, te različite sisteme komuniciranja.

Govoreći o odnosu sociologije masovnih komunikacija kao znanosti i osnovnih sociologijskih kategorija, autor piše o naturalističkoj i transcendentalnoj teoriji sporazumijevanja, društvenoj bazi, društvenom biću i društvenoj svijesti.

U petom odjeljku autor analizira i definira (str. 98) pojam masovne kulture i njegovog različitog shvaćanja u sociologiji, i komparira pojmove masovna kultura i masovna komunikacija.

Šesto i sedmo poglavlje sadržajem i opsegom čine okosnicu čitave knjige. Šesto poglavlje posvećeno je značaju sredstava masovnih komunikacija, društvenom, perceptivnom i znanstvenom spoznavanju i obrazovanju. Također se govori o spoznaji kod društvenih grupa, te o spoznavanju putem filma i televizije. Posebno se osvrće na istraživanje u području spoznaje i govori o odnosu sociologije masovnih komunikacija prema empirijskim činjenicama i tehničkim metodama istraživanja, te organizaciji istraživačkog rada i komunikacija u sociologiji spoznaje.

Sedmo poglavlje posvećeno je analizi odnosa sociologije masovnih komunikacija i sociologije umjetnosti (vrhunska i masovna umjetnost, stvaralačka masovne umjetnosti i masovnih komunikacija). Autor posebno analizira problem otuđenja i dekadencije u umjetnosti i masovnoj kulturi, te istraživačke orijentacije u sociologiji umjetnosti — komunikacioni procesi i estetski ukus u masovnoj kulturi i komunikacijama.

U zaključnom, kratkom osvrtu na značaj masovnih komunikacija, autor ističe

njihov ogroman utjecaj na formiranje stavova, pogleda, načina života i »oblikovanja dokolice«. Pored negativnog aspekta prezentiranja »lake i plitke zabave«, sredstva masovnih komunikacija pogodan su medij za izgradnju svestrane ličnosti. Ta činjenica nalaže potrebu mnogih studioznijih istraživanja, koja u ovom području trebaju odgovoriti na niz značajnih i otvorenih pitanja.

Knjiga Aleksandra Todorovića vrlo je pogodna za čitatelje a osobito za studente koji se žele upoznati s osnovama sociologije masovnih komunikacija. Ona je još uvijek na razini osnovnih problema i relacija, tek postavljanja temelja sociologije masovnih komunikacija, ali tako ju je autor i koncipirao.

Ivan Cifrić

Milan Benc

IZBORNO PONAŠANJE GRAĐANA

August Cesarec i CSSGP Instituta za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1974, 96 stranica

Ova je knjiga, kako nam je poznato, sukus autorove doktorske teze. Premda »malostranična«, u situaciji ubrzanog razvoja naših političkih znanosti u kojem izostaju brojnija ozbiljnija iskustvena istraživanja, ona ima nesumnjivo značenje. Posebice to vrijedi za predmet kojim se Milan Benc bavi — izborno ponašanje građana unutar našeg jednopartijskog političkog sistema. Samu studiju teško je sasvim precizno disciplinarno odrediti. Naime, izborno ponašanje, predmet je kojim se u užem smislu bavi tzv. elektoralna sociologija (ili kako bismo to razumljivije na našem jeziku rekli sociologija izbora) koja pak ulazi u političku sociologiju, disciplinu na granici između sociologije i političkih znanosti (ako je takva podjela uopće moguća uzmemo li u obzir odnos između političkih znanosti i sociologije).

Predgovor studija napisao je prof. dr Pavao Novosel koji je autoru posebno odao priznanje za metodologijsko rješavanje: korištenje apstinencije kao indikatora izbornoga ponašanja u našem političkom sistemu, gdje strana iskustva nije bilo moguće upotrijebiti, jer indikatori koji se drugdje prikupljaju